

uit hun armoede. De plannen zijn, na een aanvankelijke schijn van succes, uiteindelijk toch mislukt; misschien school er nog teveel paternalisme in en waren ze te sterk bepaald door een visie op de 'parish', die in zijn tijd al door de harde feiten achterhaald was.²⁶

Tot teleurstelling van de gemeente in Glasgow nam hij in 1823 een benoeming aan als hoogleraar in 'moral philosophy' aan de Universiteit van St. Andrews, een post die hij in 1828 verwisselde voor een professoraat aan de Theologische Faculteit van de Universiteit van Edinburgh. Ook daar was hij, naast zijn professoraat, op verschillende terreinen actief. Zijn kerkelijk standpunt leren wij ondermeer kennen uit twee lezingen, in 1838 in Londen gehouden, over 'The Establishment and Extension of National Churches'. Tegenover de 'Seceders' in Schotland (en de Engelse Dissenters) verdedigde hij daar het ideaal van een nationale kerk, die plaatselijk (de 'parish') en landelijk de natie met goddelijke genade zou 'irrigeren'. Het door de 'Seceders' aangehangen systeem van 'Voluntaryism', dat volgens Chalmers een loslaten van de verantwoordelijkheid jegens de natie betekende, verwierp hij principiëel. Terecht merkt S.J. Brown op, dat de lezingen in feite niets nieuws bevatten: Chalmers 'simply repeated the idea of the godly commonwealth to which he had dedicated his life...'.²⁷ Des te moeilijker moet voor hem de strijd geweest zijn die tot de 'Disruption' leidde, en daarmee tot de opsplitsing van de ene nationale Schotse kerk. Hij heeft de strijd gevoerd vanuit de overtuiging dat de kerk haar taak tegenover de natie beter zou kunnen vervullen als 'vrije kerk' dan als kerk die in de vervulling van haar geestelijke roeping geremd werd door de overheid. Ook na de 'Disruption' bleef hij aan het ideaal van een 'Established Church' vasthouden - al spreekt het vanzelf dat in de loop van de tijd dit ideaal binnen de kring van de 'Free Church' aan erosie onderhevig was. Juist dit proces van erosie maakte in 1900 de vereniging met de 'United Presbyterian Church' tot de 'United Free Church' mogelijk. Maar oude idealen blijven soms in een eigen vorm voortleven: misschien heeft de herinnering aan wat Chalmers voor ogen stond in 1829 de hereniging van de 'United Free Church' met de oude 'Church of Scotland' op haar beurt vergemakkelijkt.

26. In zijn *A Church History of Scotland*, London, 1960, 316 (het meest gezaghebbende werk over het geheel van de Schotse kerkgeschiedenis) merkt J.H.S. Burleigh op, dat Chalmers een 'Tory' was die terugzag naar een verdwenen verleden, i.c. het parochiesysteem van het pre-industriële Schotland, maar dat hij desondanks het sociale bewustzijn van de kerk heeft gerevitaliseerd. Zie voorts ook de belangwekkende passage over dit punt in A.C. Cheyne, *The Transforming of the Kirk*, Edinburgh, 1983, 22-28.

27. S.J. Brown, 270.